

Magyarok kálváriája a román haláltáborban

4121 11

Sipotele neve még a történelem iránt érdeklődők számára is többnyire ismeretlenül cseng. Holott egykor ennek a román településnek a közelében létesült az első világháború egyik legembertelenebb hadifogolytábor, ahol a foglyok jelentős része ráadásul magyar volt.

Az első világháború közepén, 1916 nyarán a mindaddig fegyveres semlegességet választó Románia megtámadta szövetségesét, az Osztrák–Magyar Monarchiát. Az Erdélybe betörő csapatok a katonák mellett ezrével hurcolták el a civil lakosságot, akiket különféle táborokban gyűjtöttek össze. Sipotele község az akkori román–orosz határ közelében volt található a Prut folyótól nyolc kilométerre, Iaşitól pedig 40 kilométerre délre. A falu egy kis mocsaras völgyben feküdt. A településen alig 500-600 ember élt, egy jelentéktelen kis román falu volt szegény, nyomorgó lakossággal.

A hadifogolytábor a község mellett lévő hatalmas domb lapos tetején létesült 1916 szeptemberében, korábban román lovassági gyakorlótérként szolgált. Ekkor még lényegében nem is lehet kiépített táborról beszélni. Néhány barakk volt csupán, valamint pár roskadozó vályogház és a hozzájuk tartozó istállók, melyeknek nem volt oldalfaluk, a tetőkről pedig aláhullott a rothadó nád. A barakkokba a tisztek kerültek, a legénység tagjai az oldalfalak nélküli istállókat kapták, ahol a puszta földön aludtak, még szalmát sem kaptak, amire fekhettek volna.

A tábor létszáma néhány ezer fő lehetett ez idő tájt. A hadifoglyok összetétele vegyes volt: bolgárok, törökök, zsidók, bosnyákok és nagyon sok magyar, ráadásul nemcsak katonák, hanem civilek is voltak itt, akiket az erdélyi betörés során fogtak el és hurcoltak el hadifogságba. A civilek között akadtak bankárok, közsőrűsök, színésznők, pénzügyőrök, vasutasok, telefonkezelők, postáskisasszonyok és sok polgári személy. Közöttük volt például Lőrinc István vámtisztviselő és családja is. A tisztviselő teljesen váratlanul, szmokingban esett hadifogságba, a családjával éppen vendégségben volt, mikor a határon átkelő és Erdélybe nyomuló románok betörték vendéglátóikhoz, és Lőrinc Istvánt családjával a terített asztal mellől elhurcolták. Annyi időt sem engedtek nekik, hogy megfelelő ruhákat és pénzt vegyenek magukhoz.

Istállóknak és vermekben

A román tisztek kezdetben még hitegették a Sipotelébe beérkező foglyokat, hogy meglesz mindenük: fürdő, szabad séta, levelezés, korszerű épületek. „Majd adunk” – mindig ezt mondták a foglyoknak. A valóság azonban pont az ellenkezője volt. Az elhelyezés mellett az étkeztetés is silány volt. A foglyok naponta egy kiló kenyeret és hetente háromszor húst kaptak. Mikor már nem volt hús, akkor 400 emberenként két liter (!) napraforgóolajat osztottak. A napi egyszeri étkezések ideje is hektikusan változott, az ebédet sokszor oly későn osztották, hogy már vacsorának számított.

1916. október során az időjárás zordabbra fordult, és bár kaptak szalmát az emberek, még mindig a nyitott fal nélküli istállókba voltak bezsúfolva. Amikor panasza fordultak az elhelyezés körülményei miatt, azt a választ kapták, hogy „aki nem akar megfagyni, az építsen magának hajlékot”.

Végső elkeseredésükben a foglyok három-négy fős csapatokba álltak össze, és elkezdtek maguknak

ásókkal és lapátokkal vermeket ásni. A vermekre viszont tető is kellett, de az ehhez szükséges faanyagot már csak a meglévő épületekből, bontással tudták megszerezni. A vermek pedig egyre szaporodtak, és lassan föld alatti utcák keletkeztek. Nem minden verem sikerült azonban jól, és az első esőzések beálltakor több is beomlott, maga alá temetve az ott lévőket.

1916 novemberére a tábor létszáma már elérte az ötezer főt. Decemberben, karácsony előtt megindult az összes román hadifogolytábor központosítása. Ennek jegyében például a tecuci táborban lévőket jelentős része is Sipotelére került. Tecuci-ból december 14-én indult meg a hadifogolyoszlop. Indulás előtt minden fogoly kapott két penészes kétszersültet, egy retket és két vöröshagymát. A fogolymentet Erősd község papja, a 86 éves Csulak Zsigmond református lelkész zárta. Őt is elfogták a románok sok más civillel együtt, de a 280 kilométer hosszú utat nem bírta, már az első nap kidőlt a sorból. Valóságos halálmenet volt, ostorral verték a lemaradókat, és nem volt irgalom annak, aki nem bírta a tempót – arra a halál várt. A menet végül tíz napig tartott minimális élelmezés mellett, mire végre megérkeztek Sipotelébe.

A várható újabb fogolytranszportokra azonban Sipotele nem készült fel. Nem bővítették a tábort, és semmilyen előkészület nem történt a növekvő számú fogolytömeg élelmezésének megoldására. A táborparancsok nem foglalkoztak a foglyokkal, a növekvő létszám pedig gyorsan előre látható élelmezési és elhelyezési problémákhoz vezetett. Decemberben a foglyoknak már nem osztottak teát, káposztát, burgonyát, sőt.

A vermekben szinte csak magyarok voltak, akik „családokat” alkottak. Egy-egy verem közössége volt egy „család”, ők egymást támogatták, és megosztották a napi munkát egymás között. A barakkokban lévő viszonyok itt ismeretlenek voltak. Az itt lévőket minden héten kimosták a ruhájukat, nem úgy, mint a barakkok lakói. Egymáson segítettek, és ismeretlen fogalom volt a lopás is. Még a román zsandárok sem mertek a vermek körül ólálkodni. Sokszor ki akarták telepíteni az ott lakókat, a táborparancsok utasításait azonban a veremlakók nem vették komolyan, a zsandárok pedig nem merték erővel kitelepíteni őket. A vermek „családjai” egymásnak is segítettek, ha szükség volt rá, összetartott a magyar közösség.

Tél, hó, járványok és halál

1917 januárjában a hideg és a hó újabb csapást mért a foglyokra. A táborban nem volt elég fa a fűtésre, és a föld alatti vermekben didergő foglyoknak már fáért sem volt erejük menni. Sokaknak olyan szakadt és hiányos volt a ruházatuk, hogy egyszerűen megfagytak. A rettenetes állapotok ellensúlyozására a táborparancsok engedélyezte, hogy mindenki hazaír hasson egy levelezőlapon. A románok azonban megszábták, hogy mit és mennyit lehet írni. Hat sort írhatott minden fogoly, és csak azt, hogy élnek, és jó soruk van! A levelek elkészültek, persze a románok sosem adták fel őket.

A gyenge élelmezés, a hideg és a fűtés hiánya kezdte kikezdeni a foglyok egészségét. Megjelentek az első betegségek: kezdetben hasmenés, később vérhas. A nagy hidegben az emberek megpróbálták összebújva melegíteni egymást, de ez sem mindig segített. Sok volt a fagyási sérülés, amelyet nem kezeltek, az elfagyott végtagok pedig elüszkösödtek.

Mindez csak a kezdete volt azoknak a megpróbáltatásoknak, amelyek ezután következtek. Nem véletlenül kapta Sipotele a haláltábor nevet. Megjelent a tífusz is, kezdetben csak egy-két, majd tíz-húsz ember halálozott el benne, végül már az egész táborban tombolt a járvány. A táborlakókról az alábbi szemléletes jellemzést írta a járvány kitörése után Pilch Jenő Hadifogoly magyarok története című könyvében: „Egy tábor, ahol ezrek sínylődnek... egy tábor, ahol mindenki tífuszos, lázbeteg. A betegek arca szennyes, rongyosak, alig-alig vánszorognak, de mégis ott lödörögnek a hóban, sárban. Hajtja őket a láz, a betegség! Csontjaikra valósággal rászáradt a bőr, külsejük ijesztő. Fogukat viczorítják, mert annyira soványak, hogy ajkuk nem ér össze, egész fogazatuk állandóan szabadon van. Szemük beesett, de ragyogó, ragyogóvá teszi a láz. Mintha a halál vigyorogna a sötét, mély szemüregéből. Még járkálnak, mormolnak, beszélnek, szónokolnak, kiabálnak, fütyülnek, dalolnak. Nem értik a helyzetüket... Csodálkoznak a napsugáron, mely a hőtömegekből időnként térdig érő habarékot varázsol.”

Az életben maradt foglyok közül sokan az iszonyatos állapotok és az átéltek hatására megőrültek. Az óriási mértékű halálozás miatt a holttestek összegyűjtése és temetése is súlyos problémát okozott. Két

rögtönzött hullahegy keletkezett a táborban, az egyik a segélyhely épülete mellett, a hóban, a korábbi betegek tetemeiből. A másik hullahegy a temető melletti hullaház előtt alakult ki, miután a hullaház megtelt. Reggelenként a még élők húzták ki a holtakat a barakkokból és vermekből hordágyon cipelve. Sokszor már két fogoly is alig bírta el halott társukat, annyira legyengültek. A hullahalmok pedig egyre csak nőttek, néha két-háromszáz holttest is feküdt egymáson.

A sipotelei táborban uralkodó állapotokról szóló hírek a tábor falain kívülre is eljutottak. A román parlamentben is foglalkoztak a témával, sőt a román király kitüntetésre terjesztette fel dr. Pásztor Sándort a táborban folytatott kiváló orvosi munkájáért. Pásztor Sándor doktor azonban a kitüntetést ugyanúgy visszautasította, mint laşiba szóló későbbi meghívást. Végig a táborban maradt, és ott dolgozott annak kiürítéséig.

Több mint tízezren pusztultak el

A tábor már annak idején is haláltábornak nevezték. Noha a későbbi haláltáborokkal ellentétben nem volt a tábor kimondott célja fizikailag megsemmisíteni annak lakóit, az embertelen körülmények végül mégis ezt idézték elő. Ezek haltak meg a rossz ellátás, a hideg és a járványok miatt. Pontos adatok nincsenek az áldozatok pontos számáról. A tábor meglátogató svájci küldött információi szerint 1917 elején 17 ezer fő volt a sipotelei táborban, ebből hatezer fő halt meg. A hadifoglyok feljegyzései alapján azonban 15 ezer fő körüli lehetett a halottak száma.

A Monarchia már 1917 januárjában követelte a járványok leküzdését a románoktól. Később azzal fenyegetőzött, hogy ha a semleges svájci megfigyelők működését korlátoznák, vagy javaslataikat nem teljesítenék a románok, úgy a Monarchia megtorlással lesz kénytelen élni. Mackensen német vezértábornagy még ennél is tovább ment, kijelentette, hogy ha a hadifoglyokkal való bánásmód nem javul, akkor a megszállt román területeken 500 román előkelőséget fogat le túszként. A román kormány ezek után már intézkedett, és fokozatosan javultak a táborban uralkodó viszonyok. 1917 áprilisában Sipotele egy román tábornok személyében új parancsnokot kapott, s a viszonyok a korábbiakhoz képest megváltoztak.

1917. december 9-én Románia fegyverszünetet kötött, majd megindultak a tárgyalások a hadifoglyok hazahozataláról. A megállapodást 1918. március 23-án írta alá Románia és a Monarchia, majd 1918. április 10-én az utolsó hadifogolytranszport is hazatért. Ezzel véget ért a Sipotelében raboskodók kálváriája.

Magyar Hírlap